

ARAPSKI JEZIK – STRUČNA TERMINOLOGIJA

Cilj ovog rada je da pruži uvid u probleme i načine tvorbe termina u modernom standardnom arapskom jeziku (u daljem tekstu MSA). Potreba za organizovanom i sistematičnom tvorbom terminologije počela se javljati krajem XIX veka, kao posledica intenziviranja kontakata arapskog sveta sa Zapadom i pojave mnoštva novih naučno-stručnih pojmova, za koje je trebalo naći adekvatne termine. U radu se ukazuje na to da je tvorba termina u MSA bila prvenstveno sekundarnog karaktera, jer su termini nastajali prevodenjem sa engleskog (ili francuskog) jezika. Rad pokazuje da sa Zapada nisu uvezeni samo pojmovi i termini, nego i neki načini tvorbe termina. Pored teorijskog, rad ima i praktični cilj, a to je sticanje uvida u izvore terminologije u MSA, koji su dostupni na webu.

Ključne reči: arapski jezik, terminologija, prevodenje, arabizacija

Uvod

Krajem XIX veka, zahvaljujući kontaktima sa Zapadom, arapski svet se počeo susretati sa mnogim novim naučno-stručnim pojmovima. Zbog toga se na početku XX veka javila potreba za osnivanjem neke institucije, koja bi se bavila tvorbom terminologije. Sa ciljem rešavanja ovog i drugih problema u MSA, osnovano je više institucija u arapskom svetu. Prvo je, 1919. godine, osnovana Akademija za arapski jezik u Damasku (ar. Mağma‘ al-luğa al-‘arabiyya bi Dimašq; www.arabacademy.gov.sy). Potom je, 1932. godine, osnovana Akademija za arapski jezik u Kairu (ar. Mağma‘ al-luğa al-‘arabiyya bi al-Qāhira; www.arabicacademy.org.eg). Godine 1947. osnovana je i Iračka akademija nauka (ar. al-Mağma‘ al-‘ilmiyy al-‘irāqīyy; www.iraqacademy.iq). Jordanska Akademija za arapski jezik (ar. Mağma‘ al-luğa al-‘arabiyya al-‘urduniyy; www.majma.org.jo)

---

* Studentski trg 3, 11000 Beograd. ivanamali@fil.bg.ac.rs

otpočela je sa radom 1976. godine, po uzoru na rad akademija u Damasku, Kairu i Bagdadu. Pored ove četiri najpoznatije, slične institucije osnovane su i u drugim arapskim zemljama. Najzaslužnija u oblasti terminološkog rada je, nesumnjivo, kairska Akademija, koja je proizvela više hiljada termina iz različitih oblasti.

Pomenute institucije se i danas bave terminologijom, kao i drugim problemima vezanim za MSA. One već decenijama izdaju časopise koji se bave terminološkim temama, a objavile su i veliki broj dvojezičnih i višejezičnih rečnika naučno-stručne terminologije. Pošto se tvorba termina vrši policentrično, u MSA je nastao veliki broj terminoloških sinonima. To je svojevrsan paradoks, jer što se više radi na rešavanju terminoloških problema, to ih više ima. Da bi se koordinirao rad akademija i uskladili njihovi napori u tvorbi terminologije, još 1961. godine je osnovan Koordinacioni biro za arabizaciju (ar. Maktab tansīq al-ta'rib; www.arabization.org.ma). Za razliku od akademija, Biro nije zadužen za tvorbu termina. Uloga Biroa je koordinacija rada akademijâ, što prvenstveno uključuje eliminaciju terminoloških sinonima i prihvatanje samo jednog adekvatnog termina za jedan pojam.

Tvorba naučno-stručnih termina u MSA

Prema kriterijumima Koordinacionog biroa za arabizaciju, najpoželjnije metode tvorbe termina su one koje čuvaju čistotu arapskog jezika (ar. al-faṣāḥa), dok se reči stranog porekla i rogobatne kovanice prihvataju samo u retkim slučajevima. U izboru odgovarajućeg termina, prednost se daje arapskom nasleđu (ar. al-turāt) – najpoželjniji su oni termini koji su već ustaljeni u arapskoj tradiciji. Ukoliko takvi termini ne postoje, prihvataju se i oni koji su nastali izvođenjem (ar. al-tawlīd) pomoću sledećih metoda: figurativna upotreba reči (ar. al-mağāz), derivacija (ar. al-'ištiqāq), arabizacija (ar. al-ta'rib) i kontaminacija (ar. al-naḥt). (Walad Sayyidiyy Aḥmad, 2008: 74) Biro nije jedina institucija koja zauzima izrazito puristički stav – njega imaju i pomenute akademije. Kairska akademija, kao jedan od najvažnijih izvora terminologije, vidi arapsku tradiciju. U slučaju izvođenja novih termina, Akademija prednost daje terminima arapskog porekla, umesto engleskog ili francuskog. Prema stavu Akademije, ukoliko se termin ne može naći u arapskoj tradiciji, može se

skovati prevođenjem (ar. al-tarğama), derivacijom, kontaminacijom ili figurativnom upotrebom. (al-Ḥaṭīb, 2000: 191)

Na prvi pogled je očigledno da metode tvorbe termina koje predlaže Biro nisu identične onima koje je predložila kairska Akademija, a ako se one uporede sa podelama različitih autora, koji su svoje radove objavljivali u časopisima pomenutih institucija, i tu će se videti određena nepoklapanja. U ovim podelama prevođenje se posmatra kao poseban metod tvorbe termina ili se uopšte ne pominje, iako je većina stručnih termina u MSA nastala upravo prevođenjem. Mada pojedini autori prevođenje smatraju posebnim načinom tvorbe termina, ono nije ravnopravno sa ovim postupcima, nego je njima nadređeno. Tvorba stručnih termina u MSA je prvenstveno sekundarna. Za razliku od primarne tvorbe, gde termini nemaju prethodnika u nekom drugom jeziku i nastaju spontano (prateći nastanak novog pojma u određenoj oblasti), sekundarna tvorba podrazumeva tvorbu termina za već postojeći pojam, za koji već postoji termin na nekom drugom jeziku. (Sager, 1997: 27) U slučaju MSA i naučno-stručne terminologije, taj uticaj dolazi sa engleskog govornog područja, bilo direktno, ili preko francuskog jezika, kao posrednika. Prevođenje se može vršiti pomoću već postojećih reči u arapskom jeziku, ili izvođenjem neologizama. Najčešći načini izvođenja su figurativna upotreba reči i derivacija, a znatno manji broj termina izveden je pomoću kontaminacije i kompozicije. Ostale metode u tvorbi termina u MSA su gotovo zanemarljive.

Figurativna upotreba reči predstavlja nazivanje jednog pojma imenom nekog drugog pojma. Ovaj način tvorbe termina naziva se i *semantičkom ekstenzijom* (jer se semantičko polje jedne reči širi, da bi se njome obuhvatio neki novi pojam), ili *semantičkom promenom* (jer se značenje reči menja). Iako termin *al-mağāz* označava bilo koju stilsku figuru, on se često poistovećuje sa metaforom. Zapravo, *al-mağāz* obuhvata dve stilske figure koje su korišćene za tvorbu termina u arapskom jeziku, a to su *metafora* (ar. al-'isti'āra/al-mağāz al-'isti'āriyy) i *sinegdoha* (ar. al-mağāz al-mursal). Metafora je samo ona vrsta figurativnog prenošenja koja se zasniva na sličnosti, *dok je* sinegdoha podvrsta metonimije izvedena na liniji kvantiteta – na primer, odnos deo-celina. (Zafankiyy, 2010: 86) Za tvorbu termina figurativnim putem sreli smo i termin *otkrivanje* ili *pronalaženje* (ar. *al-'istinbāt*), ali se on vrlo retko javlja u literaturi. (Baker, 1987: 186) Prenesenim značenjem stvoreni su mnogi savremeni termini od starih i

arhaičnih reči, a čestom upotrebom jednog broja ovakvih reči njihova nova značenja prevladala su nad onim prvobitnim. (Halīfa, 1975: 58)

Mnogi govornici arapskog jezika danas ni ne znaju prvobitna značenja nekih reči koje koriste. Na primer, reč *faṣāḥa*, koja danas označava *jezičku čistotu i pravilnost*, prvobitno je označavala *mleko bez pene*. Reč *barīd* (pošta) označavala je *udaljenost između dve (poštanske) stanice na putu*. Reč *hātif* (telefon) značila je *glas koji se čuje, ali dolazi iz nepoznatog izvora*. Reč *‘adasa* (očno ili optičko sočivo) označavala je i jedno zrno istoimene biljke. Reč *qiṭār* je prvobitno označavala kolonu kamila, da bi kasnije počela da označava *voz*. Pre nego što je počela da označava *novine*, reč *ḡarīda* je označavala *oguljenu granu palme, koja je korišćena za pisanje*. Reč *sayyāra* prvobitno je označavala *karavan*, da bi u savremenom jeziku dobila značenje *automobil*. Neki od termina nastalih na ovaj način se nisu ustalili u arapskom jeziku. Na primer: *ḡammāz* (brzonoga kamila ili magarac), koja je predložena kao termin za *tramvaj*, ili *‘irzīz* (zvuk kiše ili groma), predložena kao termin za *telefon*. (Baker, 1987: 186-187; Emery, 1983: 85; al-Ḥaṭīb, 2001: 169; Muftić, 1997)

Što se tiče *derivacije*, ona označava izvođenje novih reči iz postojećih korena. U arapskom jeziku se izvođenje reči iz konsonantskih korena, koji se uklapaju u tvorbene obrasce, smatra najprirodnijom metodom tvorbe reči. Zahvaljujući ovoj sposobnosti, arapski jezik se naziva *jezikom derivacije* (ar. luḡa al-‘išṭiqāq). Derivacija se vrši po principu *analogije* (ar. al-qiyās), tj. po uzoru na već postojeće reči u jeziku. Analogija i derivacija su usko povezane – dok derivacija predstavlja metod izvođenja reči, ta praksa se zasniva na analogiji sa već postojećim rečima u jeziku. Kako je to opisao čuveni arapski lingvista ‘Ibrāhīm ‘Anīs, derivacija predstavlja izvršnu operaciju analogije, jer analogija ima teorijski, a derivacija praktični karakter. (Halīfa, 1975: 55-56; Hafizović, 1990: 109; Stetkevych, 1970: 7) Korišćenje derivacije po principima analogije imalo je široku primenu u MSA. Akademija za arapski jezik u Kairu posebno je zaslužna za podsticanje tvorbe reči po principu analogije i dala je predloge za mnoge načine derivacije. (al-Ḥaṭīb, 2001: 191) Navešćemo neke od njih:

Za označavanje profesija, kairska Akademija je uvela paradigmu *fi ‘āla*, po kojoj su skovani termini poput sledećih: *ḥidāda* (kovanje), *sibāka* (livenje) ili *niḡāra* (stolarstvo). Pored toga, usvojena je paradigma *fa ‘āl*, da označi profesiju: *ḥaddād* (kovač), *zaḡḡāḡ* (staklar), *sabbāk* (livac)

i slično. Mnogi termini su skovani po obrascima *maf'al(a)* i *maf'il*, koji označavaju imenice mesta i vremena: *masna'* (fabrika), *maṭba'* (štamparija), *mağma'* (akademija), *masrah* (pozorište), *maṭār* (aerodrom), *mawqif/mahaṭṭa* (stanica), *mazra'a* (njiva) i slično. Imenice sa značenjem instrumenata građene su po paradigrama: *mif'al*, *mif'ala* i *mif'āl*, kao u sledećim primerima: *mirwah/mirwaḥa* (ventilator), *miṣ'ad* (lift), *mišraṭ* (skalpel), *miknasa* (metla, usisivač), *miğsala* (lavabo), *miṭyaf* (spektroskop), *miry-āh* (anemometar), *mihrār* (termometar), *misbār* (sonda), *mimṭār* (pluviometar) i mnogi drugi termini. Pored toga, za instrumente se koristila i paradigma *fā'ila*, kao u primeru *rāfi'a* (dizalica); paradigma *fā'ūl*, kao u primeru *sātūr* (mesarski nož, satar); paradigma *fi'āl*, kao u primeru *bizāl* (vadičep) i paradigma *fa'āla*, kao što se vidi u primeru *fattāḥa* (otvarač). Kairska akademija takođe je predložila formiranje infinitiva koji znače *kolebanje* i *nepostojanost*, po paradigmi *fa'alān*, od čega su nastali termini: *ğalayān* (vrenje, ključanje), *sarayān* (strujanje, cirkulacija), *ğarayān* (tok, proticanje), *lama'ān* (sijanje, svetlucanje), *ğayašān* (kipljenje, vrenje, uzburkanost) itd. Usvojeno je i izvođenje infinitiva po paradigmi *fu'āl*, da se njome označe nazivi bolesti. Tako su nastale reči poput: *zūkām* (nazeb), *su'āl* (kašalj), *ṣudā'* (glavobolja), *kusāh* (šepavost), *'uṣāb* (nervoza), *mu'ād* (gastritis) i slično. Za bolest je usvojena i paradigma *fa'al*, kao u rečima: *šalal* (uzetost, ukočenost, paraliza), *sadar* (vrtoglavica), *ramad* (upala oka, krmeljivost) i sl. Dozvoljeno je pravljenje odnosnih prideva od množine imenica: *'ummāliyy* (radnički, laburistički), *ğuzuriyy* (ostrvski), *waṭā'iqiyy* (dokumentaran); kao i od imenica u dvojini kod naučnih termina: *'itnāniyy* (binaran).

Pored toga, usvojen je *sintetički infinitiv* (ar. al-*maṣdar al-šinā'iyy*) koji se gradi dodavanjem sufiksa *-iyy* na različite vrste reči, da označi apstraktne pojmove. Ovaj metod je predložila akademija u Kairu, a ostale Akademije su uvele ovaj princip tvorbe reči, po kome je do danas skovano mnoštvo termina. O tome svedoče sledeći primeri: *'intāğiyya* (produktivnost), *'insāniyya* (humanizam), *kammiyya* (kvantitet), *kayfiyya* (kvalitet) i mnogi drugi.

Derivacija je moguća i iz reči stranog porekla, pa su tako izvedene sledeće reči: *kahraba* (elektrifikacija) od reči *kahrabā'* (struja, elektricitet), *ta'aksada* (oksidirati) od reči *'uksīd* (oksid), ili *mağnaṭa* (magnetisanje) od reči *mağnātīs* (magnet) i sl. (Emery, 1983: 86; Haqqiyy, 1975:

28; al-Ḥaṭīb, 2001: 191-192; Tanasković i Mitrović, 2005: 62) Najveći nedostatak ovog načina tvorbe termina je taj što može nastati više od jednog termina za isti pojam.

Što se tiče kontaminacije, ona predstavlja način građenja reči skraćivanjem, tačnije sažimanjem dve ili više reči u jednu. Iako pojedini autori ovaj postupak tvorbe reči smatraju jednim vidom derivacije, postoje i oni koji smatraju da kontaminaciju ne treba svrstavati u derivaciju, jer se reči nastale ovim putem osećaju kao neprirodne u arapskom. (al-‘Abbās, 2001: 68; Bilāsiyy, 1999: 275; al-Suwaysiyy, 1975: 13) Akademija u Kairu izdala je dve odredbe koje se tiču kontaminacije. U prvoj se kaže da kontaminaciju treba prihvatiti u slučajevima kada je neophodna nauci (ar. al-ḍarūra al-‘ilmiyya), dok se druga odluka odnosi na to da kontaminacija ne sme da narušava arapski jezički ukus (ar. al-ḍawq al-‘arabiyy), pa se zato mora sprovesti u okviru tvorbenih obrazaca arapskog jezika. (Elmgrab, 2011: 97) Iako neki autori obe pojave nazivaju *kontaminacijom*, pojedini prave razliku između *kontaminacije* i *kompozicije*. Kompozicija (ar. al-tarkīb al-mazǧiyy) se vrši po istom principu, kao i kontaminacija, samo što se reči ne skraćuju.

Ovakva tvorba reči je svojstvena indoevropskim jezicima, dok je u MSA samo mali broj termina nastao na ovaj način. Na primer: *nafsuǧismiyy* (psihosomatski) od *nafsiyy* (psihički) i *ǧismiyy* (somatski, telesni), *kahrūmagnātīs/kahraṭīs* (elektromagnet) od *kahrabā’* (struja) i *magnātīs* (magnet), *kahraḥarāriyy* (elektrotermički) od *kahrabā’* (struja) i *ḥarara* (temperatura), *barrmā’iyy* (vodozemac, amfibija) od *barr* (kopno) i *mā’* (voda), *ra’smāl* (kapital) od *ra’s* (glava) i *māl* (novac) ili *qablatārḥiyya* (praistorija) od *qabla* (pre) i *tārīḥ* (istorija). Za većinu ovakvih termina postoje i dubletni oblici, koji nisu skovani na isti način.

Kao predlog za prevođenje stranih negativnih prefiksa *a-* i *an-* iz engleskog jezika, Akademija za arapski jezik u Kairu je uvela kompoziciju pomoću arapske reči *lā*, sa imenskim rečima, ali pod uslovom da se koristi samo u slučaju preke potrebe u nauci i da ne narušava dobar ukus i sluh. (al-Ḥaṭīb, 2001: 192) Najveći broj termina nastalih kompozicijom izveden je upravo na ovaj način. O tome svedoče sledeći primeri: *lā’adriyya* (angosticizam), *lāsilkīyy* (bežični), *lāmarkaziyy* (decentralizovan), *lā’iǧtimā’iyy* (asocijalan), kao i mnogi drugi.

Sve metode tvorbe termina koje smo prethodno opisali spadaju u arabizaciju – pronalaženje arapskih ekvivalenata za strane termine. Međutim, termin *arabizacija* ima još jedno, potpuno suprotno značenje

– usvajanje stranih termina uz određeni stepen adaptacije. Ova dihotomija se jasno vidi kod Koordinacionog Biroa za arabizaciju. Iako je ovaj Biro zadužen upravo za arabizaciju (u prvom značenju ovog termina), arabizacija (drugo značenje) je manje poželjna metoda u tvorbi termina i vrši se samo u slučaju nužde.

Arabizaciji, kao adaptaciji reči stranog porekla, prethodi jezičko pozajmljivanje (ar. al-’iqtirād/al-’iqtibās). Pozajmljivanje je metod kojim se vokabular arapskog jezika bogatije od davnih vremena. Ono se najčešće vrši putem *arabizacije* (ar. al-ta’rīb), ili preuzimanja *nearabizovanih pozajmljenica* (ar. al-daḥīl) – zbog toga se za stranu reč u arapskom jeziku koriste termini *kalima mu’arraba* i *kalima daḥīla*, da označe adaptiranu (arabizovanu) i neadaptiranu (nearabizovanu) pozajmljenicu, respektivno. (Bāsil, 2002: b; ‘Ubayd, 2001: 113) Za strane termine koji su se adaptirali na grafološkom/fonološkom nivou, a koji po obliku ne podsećaju na arapske reči, možemo reći da spadaju u neadaptirane pozajmljenice. Ukoliko se termin adaptira na morfološkom nivou i po obliku podseća na arapske reči, on je arabizovan. Primer dobro arabizovane reči je termin *manevra* (eng. maneuver; fr. manœuvre), koji je u arapskom adaptiran kao *munāwara*. Još jedan dobar primer je strani termin, koji u arapskom ima nekoliko oblika, jer se adaptirao na više načina. U pitanju je termin *tehnologija* (eng. technology fr. technologie). U arapskom se koristi ovaj termin, koji je prošao fazu grafološke/fonološke adaptacije – *tiknūlūgiyā*. Međutim, koriste se i termini *taqniyya*, *taqāna* i *tiqāna*, koji su se uspešno uklopili u arapske tvorbenne obrasce, pa se njihovo strano poreklo ne oseća.

Kao pokušaj očuvanja čistote arapskog jezika prevodjenjem, s jedne strane, i nastojanje da se dobije ekonomičan termin, pogodan za dalju derivaciju, s druge, u arapskom se javlja i jedan broj hibridnih termina. Ovi termini sastoje se delimično od stranih, a delimično od arapskih tvorbenih elemenata. Na primer, termin *metajezik* (eng. metalanguage; fr. métalangage) je na arapski preveden kao *mītālūga*, termin sociolingvistika (eng. sociolinguistics; fr. sociolinguistique) kao *sūsyūlisāniyyā*, a termin geopolitički (eng. geopolitical; fr. géopolitique) kao *ḡiyūsiyāsiyy*.

Izvori terminologije

Pored objavljivanja rečnika, institucije zadužene za naučno-stručnu terminologiju u novije vreme se uključuju i u projekte kreiranja termino-

loških baza podataka dostupnih na webu. Baze terminoloških podataka na webu možemo klasifikovati prema njihovoj nameni:

1. Baze termina pri velikim institucijama, kao što su baze termina UN i sl. One sadrže terminologiju oblasti kojom se određena institucija bavi i namenjene su poboljšaju prevođenja u okviru date oblasti.
2. Baze termina povezane sa institucijama koje se bave standardizacijom i unificiranjem arapske naučno-stručne terminologije, kao što je baza Koordinacionog biroa za arabizaciju ili baze arapskih akademija za jezik. One imaju za cilj sprovođenje jezičke politike koja se ogleda u uvođenju arapskog jezika u sve sfere života i nauke.
3. Baze termina izdavačkih kuća, koje neke od svojih publikacija čine dostupnim u elektronskoj formi radi sopstvene promocije, poput izdavačke kuće Maktaba Lubnān nāširun.
4. Ostale baze, obično sam skromnim inventarom, raznih vrsta i namena.

Danas je na webu dostupan veliki broj terminoloških rečnika koji su prvobitno objavljeni u štampanoj formi. Na primer, rečničke publikacije jordanske Akademije mogu se preuzeti sa veb sajta ove institucije, u *doc.* formatu. Ovde se mogu naći: poljoprivredna, vojna, meteorološka, građevinska, automobilska i inženjerska terminologija, potom terminologija upozorenja i zaštite od požara, klimatizacije i hlađenja, bezbednosti, radija i televizije itd. Koordinacioni biro za arabizaciju takođe nudi veb bazu podataka, u kojoj se mogu naći termini odobreni od strane ove institucije. Nastala je na osnovu brojnih terminoloških rečnika koje je Biro objavio i obuhvata čak 39 oblasti sa engleskim, arapskim ili francuskim ekvivalentima termina, među kojima se nalaze: lingvistika, matematika, hemija, biologija, geografija, ekonomija i računovodstvo, obnovljivi izvori energije, filozofija, pravo, mašinstvo, informatika, veterina i mnoge druge oblasti. Sličnu bazu poseduje i egipatska Akademija za arapski jezik. U njoj se nalaze pravna, medicinska, filozofska, geografska, matematička i mnoge druge terminologije.

Što se tiče izdavačkih kuća, koje takođe igraju značajnu ulogu u širenju naučno-stručne terminologije, treba izdvojiti libanskog izdavača

Maktaba Lubnān nāširūn. Ova izdavačka kuća osnovana je 1944. godine, kao distributer publikacija londonske izdavačke kuće *Longman*. Kako profesor Sieny navodi: „This is the most active publisher in the field of dictionaries, especially bilingual ones. It even has a special dictionary department, which is responsible for the production and/of publication of the largest number of scientific dictionaries in the Middle East”. (1985: 157) Među publikacijama ovog izdavača dostupnim na webu, mogu se naći brojni stručni rečnici, iz sledećih oblasti: geografija, pravo, računarstvo i internet, filozofija, medicina, ekonomija i mnogi drugi. Pojedini rečnici su enciklopedijskog tipa, pa sadrže definicije termina.

Jedna od najstarijih i najpoznatijih banaka termina, sa velikim inventarom, je *Saudijska mašinska banka termina – BASM* (ar. al-Bank al-āliyy al-sa‘ūdiyy li al-muštalahāt – Bāsm). Banku je osnovao Grad kralja Abdelaziza za nauku i tehnologiju (ar. Madīna al-malik ‘Abd al-‘Azīz li al-‘ulūm wa al-taqniyya) u Rijadu. Rad na ovoj banci termina počeo je 1983. godine, sa ciljem da se stvori četvororojezični onlajn rečnik enciklopedijskog tipa, pomoću kog bi razni stručni termini bili dostupni korisnicima. Ova banka sadrži termine na arapskom, engleskom, francuskom i nemačkom jeziku. Svi termini su navedeni na arapskom i engleskom jeziku, dok samo neki termini imaju francuski, odnosno nemački ekvivalent. Dostupne su i definicije nekih termina, na engleskom ili arapskom jeziku. Podaci za ovu banku termina uzimani su iz raznih izvora – od arapskih akademija i Koordinacionog biroa za arabizaciju, potom od mnogih drugih arapskih institucija koje se bave arabizacijom, kao i nekih stranih terminoloških baza podataka. (Šīniyy, 1999: 219-220) U stvaranju ove banke korišćena su iskustva poznatih banaka termina u zapadnoj Evropi, posebno iskustva koje imaju Infoterm i ISO. (‘Ubayd: 2001: 119) Banka je dostupna na internet stranici *www.basm.kacst.edu.sa* i sadrži termine iz više od dve stotine oblasti.

Što se tiče novijih projeketa, koji su još u izradi, treba pomenuti *Tehnički rečnik arapskog sveta – Arabterm*. Ova baza podataka na webu postoji od maja 2010. godine i nastala je kao rezultat saradnje organizacije ALECSO i Federalnog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj u Nemačkoj (nem. Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung der Bundesrepublik Deutschland – BMZ). Za njegovu implementaciju zaduženi su Koordinacioni biro za arabizaciju i Nemačka

organizacija za tehničku saradnju (nem. Deutschen Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit – GIZ), u saradnji sa Geteovim institutom (nem. Goethe-Institut). Cilj ovog projekta je standardizacija arapske tehničke terminologije, koja je odobrena na konferencijama koje održava ALECSO u saradnji sa Koordinacionim biroom za arabizaciju i na kojima prisustvuju predstavnici arapskih jezičkih akademija. Standardizacija termina u okviru ovog projekta vrši se u skladu sa odlukama konferencija za arabizaciju koje povremeno održava ALECSO, uz saradnju brojnih ministarstava obrazovanja i akademija za jezik u zemljama Arapske lige. Cilj projekta je priprema elektronskog rečnika enciklopedijskog tipa koji bi sadržao termine klasifikovane prema tehničkim oblastima i različitim sektorima industrije, na četiri jezika – arapskom, engleskom, nemačkom i francuskom. Trenutno su dostupne sledeće oblasti: automobilska tehnologija, vodotehnologija, obnovljivi izvori energije, elektrotehnika, transport i infrastruktura, tekstilna industrija, kao i terminologija klime i životne sredine. Do kraja 2016. trebalo bi da se pojave i sledeće oblasti: građevina, obrazovanje, informacione tehnologije, poljoprivreda, ekonomija, nano- i biotehnologija. Banci se može pristupiti na adresi www.arabterm.org, preko internet stranice Koordinacionog biroa za arabizaciju ili preko veb sajta jordanske Akademije.

Veliku ulogu u stvaranju višejezičnih terminoloških baza podataka, u kojima se nalazi i arapski jezik, odigrale su Ujedinjene Nacije, kojima je arapski jedan od zvaničnih jezika. Baza Ujedinjenih nacija u Njujorku, *ARABTERM*, je baza Arapskog prevodilačkog servisa pri UN. Sadrži 42 hiljade termina na arapskom, engleskom, francuskom i španskom jeziku. Baza je dostupna na internetu, na adresi www.unterm.un.org/dgaacs/arabterm.nsf. Dok je baza *ARABTERM* specijalizovana za arapski jezik, baza terminoloških podataka – *UNTERM* je opšteg tipa. Ova baza takođe pripada UN u Njujorku i nastajala je godinama, kako bi odgovorila na potrebe za terminima u UN. Ovde se trenutno 85 hiljada termina na šest jezika UN – engleskom, arapskom, francuskom, španskom, ruskom i kineskom. Pored terminoloških ekvivalenata, dostupne su i detaljnije informacije o terminima. Baza je dostupna na adresi: www.unterm.un.org.

Zaključak

Iako je prošao čitav jedan vek napora arapskih institucija u tvorbi terminologije, njihov rad nije bio dovoljan da reši problem nedostatka

naučno-stručnih termina u različitim oblastima. MSA se i dalje suočava sa istim problemima. S jedne strane, potrebno je stvoriti mnoštvo termina i tako pratiti razvoj nauke, a s druge strane, mora se rešiti problem terminološke sinonimije.

Budućnost terminologije leži u bazama podataka na webu. Laka dostupnost terminologije doprinosi njenoj boljoj diseminaciji na arapskom govornom području. Pored toga, postoji mogućnost stalnog ažuriranja baza podataka, a korisnici mogu besplatno, jednostavno i brzo pristupiti terminološkim podacima, uz lako pretraživanje baze, po različitim kriterijumima. Zbog toga su ovakve baze podataka nezaobilazna stanica svakog istraživača-arabiste koji se bavi proučavanjem terminologije i svakog prevodioca u određenoj naučno-stručnoj oblasti u MSA.

Literatura

- al-‘Abbās, ‘A. al-Ḥ. (2001). ‘An al-naḥt fī al-‘arabiyya al-mu‘ašira. *al-Lisān al-‘arabiyy*, 52, 65-71. [on-line]. Dostupno preko: <http://www.arabization.org.ma/magazinefiles/52/pdf/65.pdf> [05.05.2015.]
- al-Ḥatīb, A. Š. (2000). al-‘Arabiyya wa mašākiluhā fī maḡāl al-muṣṭalahāt al-‘ilmiyya wa munāqaša ḥāl hadihi al-muṣṭalahāt bayna al-ta‘rīb wa al-waḍ‘. *Maḡalla maḡma‘ al-luḡa al-‘arabiyya bi al-Qāhira*, 87, 203-226.
- al-Ḥatīb, A. Š. (2001). Manḡaḡiyya banā’ al-muṣṭalahāt. *al-Lisān al-‘arabiyy*, 52, 162-195. [on-line]. Dostupno preko: <http://www.arabization.org.ma/magazinefiles/52/pdf/162.pdf> [05.05.2015.]
- al-Suwaysiyy, M. (1975). Muškila waḍ‘ al-muṣṭalah. *Al-lisān al-‘arabiyy*, 12 (1), 9-15.
- Baker, M. (1987). Review of Methods Used for Coining New Terms in Arabic. *Meta: Journal des traducteurs*, 32 (2), 186-188. [on-line]. Dostupno preko: <http://id.erudit.org/revue/meta/1987/v32/n2/001950ar.pdf> [05.05.2015.]
- Bāsil, G. M. (2002). al-Mu‘arrab wa al-daḥīl fī al-luḡa al-‘arabiyya (Baḥṭ muqaddam li naysl daraḡa al-duktūrā). Islamabad.
- Bilāsiyy, M. al-S. ‘A. (1999). Al-naḥt fī al-luḡa al-‘arabiyya. *Al-lisān al-‘arabiyy*, 47, 275-285. [on-line]. Dostupno preko: <http://www.arabization.org.ma/magazinefiles/47/pdf/275.pdf> [05.05.2015.]

- Elmgrab, R. A. (2011). Methods of Creating and Introducing New Terms in Arabic. *IPEDR - International Proceedings of Economics Development and Research*, 26, 491-500. [on-line]. Dostupno preko: http://www.researchgate.net/profile/Ramadan_Elmgrab/publication/272431518_Methods_of_Creating_and_Introducing_New_Terms_in_Arabic_Contributions_from_English-Arabic_Translation/links/54e4af5a0cf22703d5bf168b.pdf [05.05.2015.]
- Emery, P. G. (1983). Towards the Creation of a Unified Scientific Terminology in Arabic. In B. Snell (ed.), *Term Banks for Tomorrow's World: Translating and the Computer 4* (pp. 84-88). London: Aslib. [on-line]. Dostupno preko: <http://www.mt-archive.info/Aslib-1982-Emery.pdf> [05.05.2015.]
- Hafizović, M. T. (1990). *Lingvističko delo Ibrāhīma Anīsa (neobjavljen magistarski rad)*. Beograd.
- Halīfa, 'A. al-K. (1975). Wasā'il al-taṭwīr al-luġa al-'arabiyya al-'ilmiyya. *Al-lisān al-'arabiyy*, 12 (1), 50-62.
- Haqqiyy, H. al-D. (1975). 'Imkāniyyāt al-ta'rīb (ġawānib al-diqqa wa al-ġumūd fī al-muṣṭalaḥ al-'ilmiyy al-'arabiyy al-ġadīd). *Al-lisān al-'arabiyy*, 12 (1), 26-35.
- Muftić, T. (1997). *Arapsko-bosanski rječnik*. Sarajevo: El-Kalem.
- Sager, J. C. (1997). Term Formation. In S. E. Wright and G. Budin (eds.), *Handbook of Terminology Management, Volume 1: Basic Aspects of Terminology Management* (pp. 25-41) Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Sieny, M. E. (1985). Scientific Terminology in the Arab World: Production, Coordination and Dissemination. *Meta: Journal des traducteurs*, 30 (2), 155-160. [on-line]. Dostupno preko: <http://www.erudit.org/revue/meta/1985/v30/n2/004142ar.pdf> [05.05.2015.]
- Šīniyy, M. 'I. (1999). Bunūk al-muṣṭalaḥāt al-āliyya (bunūk al-mu'tayāt al-muṣṭalaḥiyya). *al-Lisān al-'arabiyy*, 48, 211-227. [on-line]. Dostupno preko: <http://www.arabization.org.ma/magazinefiles/48/pdf/211.pdf> [05.05.2015.]
- Stetkevych, J. (1970). *The Modern Arabic Literary Language: Lexical and Stylistic Developments*. Georgetown University Press.
- Tanasković, D. i Mitrović, A. (2005). *Gramatika arapskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- ‘Ubayd, ‘A. al-L. (2001). Dawr al-tawfīq wa al-’i‘lām al-muṣṭalaḥiyyayn fī taṭwīr al-muṣṭalaḥāt al-‘arabiyya wa ’intiṣārihā. *al-Lisān al-‘arabiyy*, 52, 113-127. [on-line]. Dostupno preko: <http://www.arabization.org.ma/magazinefiles/52/pdf/113.pdf> [05.05.2015.]
- Walad Sayyidiyy Aḥmad, I. (2008). Taḡriba Maktab tansīq al-ta‘rīb fī ’i‘dād al-muṣṭalaḥ al-‘arabiyy wa tawḥīdihi wa naṣrihi. *al-Lisān al-‘arabiyy*, 61, 72-77. [on-line]. Dostupno preko: <http://www.arabization.org.ma/hsearch.aspx> [05.05.2015.]
- Zafankiyy, Ṣ. (2010). *Al-manāhiḡ al-muṣṭalaḥiyya: muṣkilātuhā al-taṭbīqiyya wa nahḡ mu‘alaḡatihā*. Manṣūrāt wizāra al-ṭaqāfa, Al-hay’a al-‘amma al-sūriyya li al-kitāb.

Ivana R. Mali

Summary

ARABIC LANGUAGE – PROFESSIONAL TERMINOLOGY

The aim of this paper is to provide insight into the problems and ways of term formation in Modern Standard Arabic (hereinafter MSA). The need for an organized and systematic term formation began to emerge at the end of the nineteenth century, as a result of the frequent contacts of the Arab world with the West. Many new scientific and technical concepts appeared, which created the need to coin new terms. The paper suggests that the term formation in MSA was secondary, because the terms were translated from English (or French). The paper shows that concepts and terms were not the only thing that was imported from the West, but also ways of coining them. The practical goal of this paper is to identify web-based terminology sources in the MSA.

Key words: Arabic language, terminology, translation, Arabization